

УДК 159.9:316.37

**ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА
ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ:
ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ВИМІР**

Володимир Серіков

канд. пед. наук, ст. наук. співробітник,
Національна академія Служби безпеки України, Київ
academy@ssu.gov.ua

АНОТАЦІЯ. Статтю присвячено дослідженню психологічних та психолінгвістичних складових педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу, оскільки сьогодні вища школа потребує педагога, здатного на високому професійному рівні самостійно, творчо й відповідально працювати, креативно мислити, професійно діяти в проблемних ситуаціях. Пріоритетної актуальності набуває психолого-педагогічна проблема підвищення професіоналізму викладачів вищих навчальних закладів. Мета представленої статті – проаналізувати підходи до педагогічної майстерності з позицій психолінгвістики. Завдання статті такі: 1) схарактеризувати завдання педагогічної діяльності викладача вищої школи; 2) визначити психологічні особливості комунікативної особистості викладача вищої школи; 3) обґрунтувати актуальність психолінгвістичних технологій у діяльності викладачів вищої школи; 4) визначити психолінгвістичні складові педагогічної майстерності викладача вищої школи.

Автор доходить висновку, що викладач вищого навчального закладу повинен опанувати компетентності, що дозволяють йому мати чітке уявлення мети виховання; об'єктивно оцінювати моральність вчинків вихованців, сприймати їх інтереси, спрямування і внутрішній світ; включити того, хто навчається в систему міжособистісних стосунків; створювати для вихованців ситуації, які насичені переживаннями; мотивувати бажану їх поведінку; розуміти тих, хто навчається, знаходити когнітивно узгодженні з картиною світу здобувачів вищої освіти рішення виникаючих ситуацій; здійснювати цілепокладання стосовно конкретних вчинків, конкретних вихованців; визначати соціальний статус вихованця, його стосунки з іншими членами колективу і за необхідності, змінювати їх, використовуючи психолінгвістичні технології впливу щодо розв'язання конфліктів.

Ключові слова: антропоцентрична орієнтованість освітньої парадигми; психолінгвістичні технології, комунікативна особистість викладача, професійний Я-образ

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ: ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ПОХОД

АННОТАЦИЯ. Статья посвящена исследованию психологических и психолингвистических составляющих педагогического мастерства преподавателя высшего учебного заведения, поскольку сегодня высшая школа нуждается в педагоге, способном на высоком профессиональном уровне самостоятельно, творчески и ответственно работать, креативно мыслить, профессионально действовать в проблемных ситуациях. Приоритетную актуальность приобретает психолого-педагогическая проблема повышения профессионализма преподавателей высших учебных заведений. Цель представленной статьи - проанализировать подходы к педагогическому мастерству с позиций психолингвистики. Задачи статьи следующие: 1) охарактеризовать задачи педагогической деятельности преподавателя высшей школы; 2) определить психологические особенности коммуникативной личности преподавателя высшей школы; 3) обосновать актуальность и эффективность психолингвистических технологий в деятельности преподавателей высшей школы; 4) определить психолингвистические составляющие педагогического мастерства преподавателя высшей школы.

Автор приходит к выводу, что преподаватель вуза должен овладеть компетентностями, позволяющими ему иметь четкое представление о цели воспитания; объективно оценивать нравственность поступков воспитанников, воспринимать их интересы и внутренний мир; включить обучающегося в систему межличностных отношений; создавать для воспитанников ситуации, которые насыщены переживаниями; мотивировать желаемое их поведение; понимать тех, кто учится, разрешать

возникающие ситуации и давать ответы на вопросы, которые волнуют воспитанников, когнитивно согласованные с картиной мира соискателей высшего образования; осуществлять целенаправленное относительно конкретных поступков конкретных воспитанников; определять социальный статус воспитанника, его отношения с другими членами коллектива и при необходимости изменять их, используя психолінгвістические технологии влияния разрешения конфликтов.

Ключевые слова: антропоцентрическая ориентированность образовательной парадигмы; педагогическое мастерство, психолінгвістические технологии, коммуникативная личность преподавателя, профессиональный Я-образ.

**PEDAGOGICAL EXCELLENCE OF A HIGHER EDUCATION
INSTITUTION TEACHER: PSYCHOLINGUISTIC APPROACH**

ABSTRACT. The article deals with the research of psychological and psycholinguistic components of the pedagogical excellence of a higher education institution teacher, as nowadays higher school needs an educationalist that is capable of independent and responsible working on high professional level, creative thinking and acting professionally in any situation. Top priority is given to the psychological and pedagogical problem of professional development of higher education institution teachers. The object of the article is to analyze approaches to the pedagogical excellence from the point of view of psycholinguistics. The tasks of the article are the following: 1) to characterize the targets of pedagogical activity of a higher education institution teacher; 2) to define psychological peculiarities of a higher education institution teacher communicative personality; 3) to ground that psycholinguistic technologies are topical and effective in training of higher education institution teachers; 4) to define psycholinguistic components of the pedagogical excellence of a higher education institution teacher.

The author concludes that a higher education institution teacher should master competencies which enable him or her to have a clear view of learning objective; to assess impartially the morality of learners, to perceive their interests and inner world; to integrate learners into the system of interpersonal relations; to create for learners situations full of emotional experience; to motivate their desirable behavior; to understand learners, to find solutions in different situations that are cognitively concerted with the picture of the world; to set goals for specific conduct and for specific learners; to define social standing of a learner as well as his relations with other members of the team and modify these relations if necessary using psycholinguistic technologies of influence as for resolving conflicts.

Key words: anthropocentric orientation of the educational paradigm, pedagogical excellence, psycholinguistic technology, higher education institution teacher communicative personality professional self-image.

Вступ

Антропоцентрична орієнтованість сучасної парадигми освіти детермінує найбільш пріоритетні напрямки психолінгвістичної науки. Сьогодні вища школа потребує педагога, здатного на високому професійному рівні самостійно, творчо й відповідально працювати, креативно мислити, професійно діяти в проблемних ситуаціях. Відтак, пріоритетної **актуальності** набуває проблема вироблення психолінгвістичних механізмів професійної комунікації викладачів вищих навчальних закладів.

Розуміння значимості професійної майстерності викладача вищої школи та прагнення проникнути в психолінгвістичну сутність цього педагогічного феномену призвели до появи науково-практичних досліджень та відповідних надбань у вітчизняній освіті. Розробці проблеми змісту, структури та виявів педагогічної майстерності педагога присвятили свої дослідження відомі вчені С. Вітвицька, Л. Крамущенко, І. Кривонос, О. Мороз, Н. Кузьміна, Н. Побірченко, В. Семиченко, В. Сухомлинський, Н. Тарасевич та ін.; психолінгвістичні механізми професійної комунікації досліджували О. Леонтьєв, Є. Тарасов, Т. Ушакова тощо.

Поняття педагогічної майстерності на сучасному етапі набуває більшої конкретики й стає одним із базових понять педагогічної акмеології. Однак відкритим для наукового поступу залишається висвітлення психолінгвістичної складової педагогічної майстерності викладача вищої школи, що й зумовлює **новизну** даного дослідження.

Мета дослідження – проаналізувати підходи до педагогічної майстерності з позицій психолінгвістики.
Завдання статті: 1) схарактеризувати завдання педагогічної діяльності викладача вищої школи; 2) визначити психологічні особливості комунікативної особистості викладача вищої школи; 3) обґрунтувати актуальність психолінгвістичних технологій у діяльності викладачів вищої школи; 4) визначити психолінгвістичні складові педагогічної майстерності викладача вищої школи

Методи дослідження

Представлені матеріали було розроблено на основі загальнонаукових методів *індукції* – узагальнення результатів окремих спостережень й експериментів та *дедукції* – методу

переходу від загальних тверджень до конкретного умовиводу. Крім того, було використано психологічний метод *інвентарю інтересів*, що дозволяє оцінити інтереси індивідуумів у різних сферах праці.

Результати дослідження

Сучасність пред'являє все більш жорсткі і різносторонні вимоги до педагогічної діяльності. Вони миттєво зростають при розвитку багаторівневої освіти, внутрішньої (в межах держави) та міжнародної акредитації фахівців. У теперішній час кардинально змінилася модель навчання: якщо наприкінці 19 – початку 20 століття тільки 20% осіб мали вищу освіту, то в 21 столітті принциповим стає підхід до постійного вибудовування власного життя й отримання освіти – тільки в цьому випадку людина стає професійно затребуваною (Див.: схеми 1, 2).

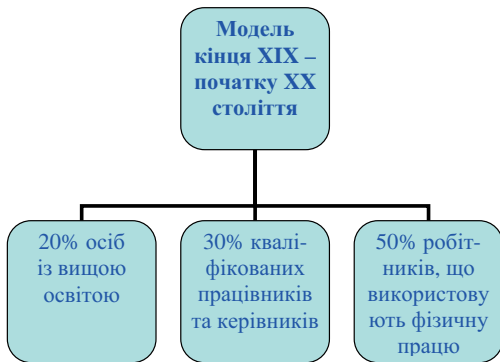

Схема 1. Моделі навчання кінця XIX – початку XX століття

Схема 2. Модель навчання початку XXI століття

Педагогічна діяльність викладача вищої школи реалізується шляхом виконання наступних завдань:

1. Проектування – формування і конкретизація цілей навчального курсу з урахуванням вимог, що представлені педагогічною діяльністю; планування навчального курсу з урахуванням поставлених цілей; облік етапів формування розумових цілей; передбачення можливих утруднень у здобувачів вищої освіти при вивченні курсу і шляхів їх подолання.

2. Конструювання – підбір матеріалу для даного заняття з урахуванням здібностей студентської аудиторії до його сприйняття; підбір і розробка системи завдань, виходячи з поставлених цілей; вибір раціональної структури занять, залежно від мети, змісту і рівня розвитку у здобувачів вищої освіти; планування змісту занять з урахуванням міжпредметних зв'язків; розробка завдань для самостійної роботи студентів; вибір системи оцінювання і контролю навчальної діяльності тих, хто навчається.

3. Організація – організація активних форм навчання: дискусій, ділових ігор, тренінгів; використання педагогічних методів, адекватних даній ситуації; організація самостійного вивчення навчального предмету здобувачами вищої освіти; застосування технічних засобів в процесі передачі інформації; доступний виклад матеріалу, виділення ключових понять, закономірностей, побудова узагальнюючих висновків; створення тестів з прочитаного курсу; виклад підбраного матеріалу у вигляді проблемної лекції.

4. Соціально-психологічне регулювання – стимулювання здобувачів вищої освіти до постановки питань, проведення дискусій; встановлення атмосфери співпраці; оцінка рівня розвитку групи, визначення її лідерів і неформальної структури; конструктивне вирішення конфліктів; дисциплінування та активізація пізнавальної діяльності тих, хто навчається; встановлення і підтримка ділових відносин з колегами, вихованцями, керівництвом.

Особливого значення набуває психолінгвістична організація діяльності викладача вищої школи. У формуванні навчального дискурсу слід враховувати такі показники:

- функціональність. Комунікація викладача має відповідати певній ситуації, що сприятимуть адекватному розумінню ідей педагога;

- концептоцентричність. Спілкування викладача та аудиторії зумовлено єдністю когнітивних просторів педагога та здобувачів вищої освіти;

- полікодовість отриманої інформації. Позиціонування знань має здійснюватися в різних кодових системах (лекція, презентація, відеофрагмент тощо) задля забезпечення ефективного навчання.

Педагогічну діяльність можливо представити як єдність мети, мотивів, дій (операцій), результату. Системоутворювальною характеристикою діяльності, зокрема педагогічної є мета (Енциклопедія освіти, 2008). Ефективність процесу виховання багато в чому залежить від дій викладача вищої школи – суб'єкта педагогічного процесу, тобто вихователя, який безпосередньо й багатогранно впливає на кожний його компонент. Головне – викладач вищої школи повинен зробити вихованця центральною постаттю цього процесу, його активним, свідомим, повноправним та самостійним учасником (Зязюн, Крамущенко, 2008). Цей процес передбачає певну психолінгвістичну діяльність всіх учасників навчального процесу:

1. На глибинному рівні знаходиться ідея-визнання необхідності отримання певного комплексу знань на основі ефективної комунікації педагога та здобувача вищої освіти.

2. На базі рівня 1 формується комунікативна інтенція – бажання педагога надати сучасні знання, які будуть сприйняті здобувачем вищої освіти.

3. Формування експліцитних та імпліцитних комплексів смислів, що формують дискретність сприйняття інформації.

4. Продуцент інтегрує комплекс смислів у своєму ментальному просторі, формуючи цілісний образ знання, що транслюється.

5. Комплекс смислів інтегрується у полікодовій системі.

6. Застосовуються мовні та позамовні засоби реалізації комунікативного задуму.

7. Під час сприйняття висловлення здобувачами вищої освіти спостерігається дисперсія смислів (способів сприйняття інформації може бути більше, ніж передбачав педагог), тим не менш спостерігаються смислові доміанти, що співвідносяться з передбаченим змістом.

Основний зміст професійної діяльності викладача полягає у виконанні таких функцій: навчально-виховної, науково-

педагогічної, науково-методичної та науково-дослідницької. За іншою класифікацією він виконує наступні функції: освітню, виховну, розвиваючу, пропедевтичну, реабілітаційну, орієнтаційну, компенсаторну, функцію соціалізації (Курлянд, 2005).

У всі часи й за будь-якої ситуації в суспільстві наука й освіта відносяться до тих соціальних інститутів, вага високопрофесійної інтелектуальної праці яких надзвичайно велика, і де професійна якість науково-педагогічного складу має вирішальне значення. На викладачів вищих навчальних закладів суспільство покладає важливі завдання визначення, акумуляцію, збереження й розповсюдження культурного та наукового здобутку суспільства, сприяння професіональному зростанню тих, хто навчається на етапі їх фахового навчання.

Існуючі прогресивні тенденції збагачення навчального процесу вищої школи інформаційними технологіями, мультимедійними засобами, збільшення самостійної роботи не тільки не применшує ролі викладача в підготовці майбутніх фахівців, а й навпаки, підкреслює важливість його впливу при суб'єкт-суб'єктній взаємодії зі здобувачем вищої освіти. Потенціал особистісних якостей викладача, його психолого-педагогічний, науковий та методичний рівні є вирішальними чинниками якісної підготовки висококваліфікованих фахівців. За таких умов зростають вимоги до професіоналізму та особистості самого викладача.

Особливість професійної діяльності викладача вищої школи полягає в тому, що вона є складноорганізованою й містить декілька взаємозв'язаних різновидів, які мають спільні компоненти. Педагог вищої школи здійснює свою професійну діяльність відповідно до таких її основних аспектів, як навчальний, виховний, організаційний, науковий, методичний, що супроводжується певною психолінгвістичною діяльністю.

Навчальний аспект – передача тим, хто навчається знань, формування вмінь і навичок; виховний – формування й розвиток особистості; організаційний – організація навчальної й позааудиторної роботи здобувачів вищої освіти, підтримка порядку й дисципліни; науковий – залучення тих, хто навчається до дослідницького пошуку, наукової творчості; методичний – розробка навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін, підвищення власного професійного рівня.

Звичайно, кожен із цих напрямків потребує кваліфікованого виконання, що базується на певних психолінгвістичних технологіях, що передбачає адаптування знань до картини світу здобувачів вищої освіти, динамічне моделювання цілей і завдань навчання. Успіх впливу викладача залежить від моделювання ситуації спілкування: на кого і як впливати, які психолінгвістичні технології використовувати, як кодувати інформацію.

Виходячи із тлумачення складових педагогічної майстерності викладача, запропонованого І. Зязюном, та спираючись на акмеологічний підхід до поняття професіоналізму, науковці вважають, що педагогічна майстерність викладача поділяється на дві складові – особистісну та діяльні сну, які тісно пов'язані, однак перша є основою, підґрунтям для формування другої. Особистісна складова виявляється через професійну ідентичність та спрямованість. Поняття професійної ідентичності включає в себе сформовану професійну Я-концепцію, що складається з позитивних Я-образу та самооцінки фахівця. Професійний Я-образ містить сукупність знань про себе як про суб'єкта праці, своїх актуальних досягнень та потенційних можливостей, а професійна самооцінка, спираючись на рефлексію, виробляє ставлення до себе як до професіонала (Зязюн, Крамущенко, 2008).

Діяльнісна складова включає професійну компетентність та педагогічну техніку. Педагогічна компетентність гармонійно поєднує професійний досвід, теоретичні знання, навички, уміння й педагогічно-значимі особистісні якості. Н. Кузьміна професійно-педагогічну компетентність характеризує як здатність педагога перетворювати спеціальність, носієм якої він є, на засіб формування особистості того, хто навчається з урахуванням обмежень і наказів, що накладаються на навчально-виховний процес вимогами педагогічної норми, де він здійснюється (Кузьміна, 1990).

Педагогічна техніка – це сукупність раціональних засобів, навичок, практичних умінь та особливостей поведінки педагога, спрямованих на якісну реалізацію обраних ним методів, технологій і прийомів навчально-виховної діяльності відповідно до поставленої освітньої мети в конкретних об'єктивних і суб'єктивних умовах. Взагалі викладач може прагнути досягти педагогічної майстерності за умови стійкого позитивного ставлення до себе як суб'єкта праці, упевненості в собі в поєднанні з фаховим динамізмом.

В узагальненому вигляді необхідні викладачеві особистісні якості можна згрупувати в декілька блоків: мотиваційні: переконаність, соціальна активність, відчуття обов'язку; професійні: глибокі знання в сфері своєї наукової галузі, спеціальності, дидактики, педагогіки й педагогічної психології, методики учіння; особисті: уміння ставити педагогічні цілі й визначати задачі навчальної й виховної діяльності, розвивати інтерес студентів до своєї науки, предмету, вести навчання з високим кінцевим результатом, ефективно здійснювати виховну роботу; знання учнівської психології, вміння контролювати роботу студентів, взаємодіяти з ними, розуміти їх; моральні: чесність і правдивість, простота і скромність, висока вимогливість до себе і учнів, справедливість у стосунках зі студентами й колегами, розвинуте відчуття відповідальності (Зязюн, 2008).

До найбільш важливих особистісних якостей викладача вищого навчального закладу можливо віднести спостережливість, увагу, мислення, якості мовлення, вимогливість, педагогічний такт та якості, що забезпечують педагогічну техніку (Яблонко, 2008).

Будь-яка дія педагога ґрунтується на результатах спостереження або неусвідомленого сприйняття. Педагогічна спостережливість – це професійно необхідна якість особистості викладача, яка виявляється в умінні підмічати суттєве на основі малопомітних ознак. Спостережливість базується на процесі сприйняття. Однак спостереження – це не просто сприйняття, а свідоме, цілеспрямоване, планомірне вибіркове сприйняття визначеного процесу або об'єкта.

Значний вплив на результати спостереження, а відповідно й характер рішень і дій, що приймаються, справляє апперцепція, тобто залежність характеру й спрямованості сприйняття від індивідуального досвіду людини, його знань і, особливо, установок. Педагог із розвинутою спостережливістю помічає величезну кількість подробиць у поведінці здобувачів вищої освіти. Він бачить перед собою не тільки навчальну групу, потік, а й поганий настрій окремих вихованців, радість та байдужість інших. Розвинута спостережливість викладача дозволяє вивчати тих, хто навчається, пізнавати їх духовний світ і вчасно адекватно реагувати на позитивні та негативні прояви їх поведінки.

Зі спостережливістю у викладача взаємопов'язана педагогічна увага. Вона допомагає викладачу успішно будувати

свою виховну роботу на основі розуміння внутрішнього світу тих, хто навчається, їх почуттів, мотивів навчання, думок і спонукань. Слід зазначити, що перебільшення чи применшення уявлень про якості й можливості особи призводять до помилкових і хибних дій, висловлювань та до можливої негативної реакції здобувачів вищої освіти.

Педагогічна діяльність постійно вимагає від викладача інтелектуальних зусиль для розв'язання багатьох завдань навчання й виховання здобувачів вищої освіти. Глибоке, свідоме осмислення освітніх проблем, їх успішне вирішення вимагають від педагога певних специфічних якостей мислення. Кожне заняття й підготовка до нього вимагає від викладача не просто відтворення знань, а й певної їх трансформації, узагальнення, переопрацювання, використання з урахуванням освітніх законів, інструкцій і конкретних умов, що неможливо без інтелектуальних зусиль і творчого мислення.

Наступним компонентом педагогічної майстерності викладача є педагогічне спілкування. За допомогою слова викладач керує процесом навчання й виховує здобувачів вищої освіти, передає їм знання, здійснює педагогічний вплив на їх поведінку, думки, настрій, ставлення до навчання. Дослідження свідчать, що висока культура мови викладача, її виразність і змістовність допомагає переконати, довести, роз'яснити, більш глибоко впливати на свідомість й емоційно-вольовий стан тих, хто навчається, і відповідно на розв'язання навчально-виховних завдань. Невміння педагога знайти відповідну форму для вираження своїх думок, почуттів призводять до того, що навіть його найкращі наміри не досягають необхідного результату. Мова, яка побудована на штампах і відрізняється бідністю словникового запасу, убогістю лексики тощо, не тільки створює між вихователями й вихованцями непорозуміння, а й негативно впливає на ставлення здобувачів вищої освіти до викладача й предмета, який він викладає.

Ефективність педагогічної комунікації безпосередньо пов'язана з динамічним моделюванням знань та думок здобувачів вищої освіти, які є об'єктом впливу. Це, в свою чергу, передбачає наявність загальної бази знань комуні кантів (як мовних, так і позамовних), рухливість концептуальної організації знань, застосування певних засобів організації мовного оформлення педагогічної комунікації.

Викладача з високим рівнем педагогічної майстерності, як правило, єднає зі здобувачами вищої освіти взаємна симпатія. Щоб керувати взаємовідношеннями, що сприяють продуктивній навчально-виховній роботі, необхідно знати особливості спілкування взагалі й психолого-педагогічного, зокрема.

Важливим показником якості спілкування викладача вищої школи є педагогічний такт, де акумулюються всі складові психологічних якостей і культури особи педагога. Сутність педагогічного такту полягає в дотриманні почуття міри в спілкуванні з вихованцями, в умінні підбирати й застосовувати продуктивний стиль спілкування в педагогічному процесі, у педагогічно доцільному ставленні та коректному впливі викладача вищої школи на здобувачів вищої освіти. Психолінгвістичні компоненти педагогічного такту демонструють граничні риси характеру викладача, що переходять від позитивного до негативного. Вони ґрунтуються на загальній комунікативній культурі викладача, його психолого-педагогічних знаннях, психолінгвістичних технологіях спілкування.

Ефективність процесу навчання й виховного впливу на здобувачів вищої освіти багато в чому залежить і від володіння викладачем психолінгвістичними техніками впливу. Майстерність викладача реалізується через його знання, уміння й техніку їх реалізації в практичній педагогічній діяльності. За своєю суттю психолінгвістичні техніки – неодмінний і надзвичайно важливий елемент професійної діяльності викладача, його педагогічної майстерності. Вони безпосередньо пов'язані з рівнем розвитку мови, педагогічного мислення, педагогічного такту та інших якостей особистості. Володіння психолінгвістичними техніками вимагає від викладача вищого навчального закладу глибоких психолого-педагогічних та наукових знань, постійного удосконалення професійних умінь та власного саморозвитку.

Головними проявами реалізації психолінгвістичних технік в процесі навчання й виховання є вчасна реакція на будь-які обставини, адекватне прийняття рішення і якісне здійснення відповідної педагогічної діяльності. Цілком логічно, що за своєю суттю гнучкі, динамічні, диференційовані психолінгвістичні техніки детермінована психологічними особливостями викладача й здобувача вищої освіти, специфікою педагогічного середовища та конкретних навчальних ситуацій.

Висновки

Такі особистісні якості викладача, як простота в спілкуванні, справедливість, повага до тих, хто навчається, уміння вийти за рамки офіційних стосунків, акуратність цінуються не менше за вміння цікаво й змістовно викладати навчальний матеріал. Більш того, ці суб'єктивні оцінки й вимоги від року до року, від курсу до курсу зростають. Викладача-майстра завжди єднає із здобувачами вищої освіти взаємна симпатія. Вони цінують у своїх викладачів захопленість своєю професією, високий практичний рівень, педагогічний такт, глибокі й різнобічні знання, що виходять за межі навчальних дисциплін. Щоб забезпечити таке до себе ставлення викладачу необхідно постійно працювати над своїми особистісними якостями, підвищувати власну педагогічну майстерність і особливо її психологічну складову.

Викладач вищого навчального закладу, передусім, має бути розвиненою комунікативною особистістю. Він повинен опанувати компетентності, що дозволяють йому мати чітке уявлення мети виховання; об'єктивно оцінювати моральність вчинків вихованців, сприймати їх інтереси, спрямування і внутрішній світ; включити того, хто навчається в систему міжособистісних стосунків; створювати для вихованців ситуації, які насичені переживаннями; мотивувати бажану їх поведінку; розуміти тих, хто навчається, знаходити рішення виникаючих ситуацій і відповіді на питання, які їх хвилюють; здійснювати цілепокладання стосовно конкретних вчинків, конкретних вихованців; визначати соціальний статус вихованця, його стосунки з іншими членами колективу і за необхідності, змінювати їх; педагогічно грамотно здійснювати оцінювання поведінки і вчинків тих, хто навчається; приймати рішення щодо розв'язання конфліктів; створювати умови для здійснення вихованцями бажаних вчинків.

Формування когнітивно узгодженої картини світу викладача вищої школи та здобувачів вищої освіти – запорука успішної комунікації і навчання.

Література:

- Зязюн, І. А. (2008). Філософія педагогічної дії / І. А. Зязюн. – Черкаси : Вид-но ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 608 с.
- Енциклопедія освіти (2008). [Головний ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 1040 с.

- Кузьмина, Н. В. (1990). Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 119 с.
- Леонтьев, А. А. Психология общения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://iknigi.net/avtor-aleksey-leontev/75197-psihologiya-obscheniya-aleksey-leontev/read/page-1.html>.
- Зязюн, І. А., Крамущенко, Л. В., Кривonos, І. Ф. (2008). Педагогічна майстерність. – К. : СПД Богданова А.М., 376 с.
- Семиченко, В. А. (2004). Психологія педагогічної діяльності : [навчальний посібник] / В. А. Семиченко. – К. : Вища шк., 335 с.
- Курлянд, З. Н., Хмельюк, Р. І., Семенова, А. В. (2005). Педагогіка вищої школи : [навчальний посібник]. – К. : Знання, 399 с.
- Ушакова, Т. Н. (1989). Речь человека в общении / Т. Н. Ушакова. – М. : Наука, 260 с.
- Яблонко, В. Я. (2008). Психолого-педагогічні основи формування особистості : [навчальний посібник] / В. Я. Яблонко. – К. : ЦУЛ, 220 с.
- Тарасов, Е. Ф. (1996). Межкультурное общение – новая онтология анализа языкового сознания / Е.Ф. Тарасов // Этнокультурная специфика языкового сознания. – М. : Российская Академия Наук, Институт языкознания, С. 6-10.

References:

- Zyazyun, I. A. (2008). *Filosofiya pedagogichnoyi diyi*. Cherkasi : Vid-no ChNU ImenI Bogdana Hmel'nitskogo, 608 s.
- Entsiklopediya osviti (2008)*. In: V. G. Kremen (Ed.). K. : Yurinkom inter, 1040 s.
- Kuzmina, N. V. (1990). *Professionalizm lichnosti prepodavatelya i mastera proizvodstvennogo obucheniya*. M. : Vysshaya shkola, 119 s.
- Leontev, A. A. *Psihologiya obscheniya* [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://iknigi.net/avtor-aleksey-leontev/75197-psihologiya-obscheniya-aleksey-leontev/read/page-1.html>.
- Zyazyun, I. A., Kramuschenko, L. V. & Krivonos, I. F. (2008). *Pedagogichna maysternist*. K. : SPD Bogdanova A. M., 376 s.
- Semichenko, V. A. (2004). *Psihologiya pedagogichnoyi diyalnosti*. K. : Vischa shk., 335 s.
- Kurlyand, Z. N., Hmelyuk, R. I. & Semenova, A. V. (2005). *Pedagogika vischoyi shkoli*. K. : Znannya, 399 s.
- Ushakova, T. N. (1989). *Rech cheloveka v obschenii*. – M. : Nauka, 260 s.
- Yablonko, V. Ya. (2008). *Psihologo-pedagolchni osnovi formuvannya osobistosti*. K. : TsUL, 220 s.
- Tarasov, E. F. (1996). *Mezhkulturnoe obschenie – novaya ontologiya analiza yazykovogo soznaniya. Etnokulturnaya spetsifika yazykovogo soznaniya*. (pp. 6-10). M. : Rossiyskaya Akademiya Nauk, Institut yazykoznaniya.

Поштова адреса установи:

Національна академія Служби безпеки України
Вул. Онуфрія Трутенка, 22,
Київ, Київська обл.,
03022

Стаття надійшла до редакції 10.12.2015